УДК 615.11+615.035+615.33+355.16
DOI https://doi.org/10.32782/health-2026.2.5

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

РЕЦЕПТУРНА ПРАКТИКА ТА АПТЕЧНИЙ ВІДПУСК АНТИБІОТИКІВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Феденько Світлана Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фармацевтичного управління, технології ліків та фармакогнозії
Івано-Франківського національного медичного університету
ORCID: 0000-0001-7650-3569

Грицик Андрій Романович,
доктор фармацевтичних наук, професор,
завідувач кафедри фармацевтичного управління, технології ліків та фармакогнозії
Івано-Франківського національного медичного університету
ORCID: 0000-0001-7335-887X

Феденько Вікторія Василівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Івано-Франківського національного медичного університету
ORCID: 0009-0007-0736-1107

Крайник Тетяна Володимирівна,
фармацевт, СП «ОПТІМА-ФАРМ, ЛТД»
ORCID: 0009-0002-6961-7511

Раціональне застосування антибактеріальних лікарських засобів (АБЛЗ) є однією з ключових умов забезпечення ефективної та безпечної фармакотерапії й стримування поширення антибіотикорезистентності. Впровадження електронного рецепта на АБЛЗ в Україні стало важливим кроком до посилення контролю за їх призначенням і відпуском, зменшення випадків самолікування та підвищення відповідальності всіх учасників фармакотерапевтичного процесу. Водночас практична реалізація цієї системи потребує оцінки з позиції лікаря і фармацевта, які безпосередньо працюють з електронними рецептами.

Метою роботи було вивчити особливості виписування та відпуску АБЛЗ на регіональному рівні в умовах війни, оцінка ефективності впровадження електронного рецепта та виявлення труднощів у роботі лікарів і фармацевтів. У дослідженні використано вітчизняні нормативно-правові акти та наукові джерела з питань рецептурного відпуску АБЛЗ. Емпіричну базу становили результати анкетування лікарів загальної практики – сімейної медицини (ЗПСМ) та працівників аптек щодо практики виписування й відпуску АБЛЗ. Для аналізу даних застосовано системно-логічний підхід, методи анкетного опитування.

Встановлено, що більшість лікарів (72–80%) щоденно виписують електронні рецепти на АБЛЗ, найчастіше з групи бета-лактамні антибіотики, пеніциліни. 58% лікарів не відчувають труднощів при виписуванні е-рецептів, тоді як 42% повідомили про технічні та організаційні проблеми, пов'язані з нестабільним інтернетом, тимчасовими порушеннями у роботі медичної інформаційної системи (МІС) та некоректним зазначенням дозування. Фармацевти підтвердили ці тенденції: 80% щоденно працюють з е-рецептами, 20% зазначили наявність труднощів, 50 % відзначили звернення пацієнтів за АБЛЗ без рецепта, що частково співпадає з оцінками лікарів щодо самолікування (60%). Порівняння відповідей лікарів і фармацевтів свідчить про загальну адаптацію до електронного відпуску, водночас підкреслюючи необхідність удосконалення МІС, технічної підтримки та інформаційної роботи з населенням.

Комплексна оцінка рецептурної практики та аптечного відпуску антибіотиків в умовах воєнного стану на регіональному рівні з урахуванням одночасного опитування лікарів і фармацевтів, дозволила зіставити їхні професійні підходи та виявити узгодженість і розбіжності у практиці застосування електронного рецепта.

Практична значущість статті полягає у підтвердженні та конкретизації сучасних тенденцій рецептурної практики з урахуванням регіональних особливостей, а також у виявленні критичних точок функціонування електронної системи, що можуть бути використані для її подальшого вдосконалення.

Ключові слова: *антибактеріальні лікарські засоби (АБЛЗ), раціональне застосування, антибіотикорезистентність, електронний рецепт, медичні інформаційні системи (МІС), аптечний відпуск.*

Svitlana Fedenko, Andrii Hrytsyk, Viktoriia Fedenko, Tetiana Krainyk. Prescription practice and pharmacy dispensing of antibiotics at the regional Level under wartime conditions

The rational use of antibacterial drugs (ABD) is one of the key conditions for ensuring effective and safe pharmacotherapy and curbing the spread of antibiotic resistance. The introduction of electronic prescriptions for ABDs in Ukraine was an important step towards strengthening control over their prescription and dispensing, reducing cases of self-medication, and increasing the responsibility of all participants in the pharmacotherapeutic process. At the same time, the practical implementation of this system requires evaluation from the perspective of doctors and pharmacists who work directly with electronic prescriptions.

The aim of the study was to examine the peculiarities of prescribing and dispensing ABDs at the regional Level under wartime conditions, to evaluate the effectiveness of the introduction of electronic prescriptions, and to identify difficulties in the work of doctors and pharmacists. The study used domestic regulatory and legal acts and scientific sources on the prescription dispensing of ABDs. The empirical basis was the results of a survey of general practitioners – family medicine (GPM) and pharmacy workers on the practice of prescribing and dispensing ABDs. A systematic-logical approach and questionnaire survey methods were used to analyze the data.

It was found that most doctors (72–80%) write electronic prescriptions for ABDs daily, most often from the group of beta-lactam antibiotics, penicillins. 58% of doctors do not experience difficulties when issuing e-prescriptions, while 42% reported technical and organizational problems related to unstable internet, temporary disruptions in the medical information system (MIS), and incorrect dosage indications. Pharmacists confirmed these trends: 80% work with e-prescriptions daily, 20% reported difficulties, and 50% noted that patients request ABDs without a prescription, which partially coincides with doctors' assessments of self-medication (60%). A comparison of the responses of doctors and pharmacists indicates a general adaptation to electronic dispensing, while emphasizing the need to improve MIS, technical support, and public information.

A comprehensive assessment of prescription practice and the dispensing of antibiotics under martial law at the regional level, taking into account the simultaneous survey of doctors and pharmacists, allowed us to assess their professional approaches and determine the convenience and discrepancy in the practice of using electronic prescriptions.

The practical significance of the article is completed by confirming and specifying modern trends in prescription practice, taking into account regional characteristics, as well as eliminating the critical current of the functioning of electronic systems, which can be used for its further improvement.

Key words: *antibacterial drugs (ABD), rational use, antibiotic resistance, electronic prescription, medical information systems (MIS), pharmacy dispensing.*

Вступ. Антибіотики залишаються однією з ключових груп ЛЗ при лікуванні бактеріальних інфекцій, забезпечуючи зниження рівня захворюваності та смертності. Проте неправильне або необґрунтоване застосування антибіотиків спричиняє розвиток антибіотикорезистентності, що є глобальною проблемою охорони здоров'я. В умовах воєнного стану в Україні питання раціонального відпуску антибіотиків набуває особливої актуальності через обмежений доступ пацієнтів до медичної допомоги, зміну логістики постачання та збільшення самостійного придбання ліків без рецепта. Рецептурна практика та організація аптечного відпуску антибіотиків у таких умовах потребують ретельного аналізу.

Аналіз сучасних наукових джерел свідчить, що вітчизняні дослідники приділяють значну увагу проблемам впровадження електронного рецепта та організації рецептурного відпуску АБЛЗ. Зокрема, у роботі Сартакової О. А. обґрунтовано роль електронного рецепта як інструменту державного регулювання раціонального використання антибіотиків, акцентовано увагу на нормативно-правових та організаційних аспектах його функціонування [1]. Хомут У. В. та Федяк І. О. дослідили сприйняття електронних рецептів пацієнтами, визначивши рівень їх задоволеності та довіри до системи [2]. У працях Назаркіної В. М., Немченко А. С., Міщенко В. І., а також інших авторів розглянуто проблеми рецептурного відпуску ЛЗ в умовах воєнного стану, зокрема з позицій системного підходу та організаційних викликів [3–5]. Дослідження Котвіцької А. А. та співавторів присвячені аналізу сучасних проблем рецептурного відпуску та впливу впровадження електронного рецепта на реалізацію АБЛЗ в аптечній практиці [6]. Окремі аспекти функціонування електронного рецепта в Україні також висвітлено у працях Волкової А. В. та співавторів, де оцінено стан рецептурного відпуску в умовах цифровізації галузі [7].

Водночас проведений аналіз показав, що у зазначених роботах відсутня комплексна оцінка рецептурної практики та аптечного відпуску антибіотиків в умовах воєнного стану на регіональному рівні з урахуванням одночасного опитування лікарів і фармацевтів, що дозволяє зіставити їхні професійні підходи та виявити узгодженість і розбіжності у практиці застосування електронного рецепта.

Мета та завдання роботи. Оцінка рецептурної практики та сучасного стану аптечного відпуску антибіотиків в Україні в умовах війни, а також аналіз результатів анкетування, що відображають

ставлення лікарів та фармацевтів до системи електронних рецептів і контролю за відпуском АБЛЗ. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: проаналізувати нормативно-правові та організаційні засади електронного рецептурного відпуску АБЛЗ в Україні, дослідити практику виписування електронних рецептів лікарями та відпуску антибіотиків фармацевтами.

Методи дослідження. Основними емпіричними матеріалами стали результати анкетування лікарів ЗПСМ та працівників аптек щодо практики виписування та відпуску АБЛЗ на регіональному рівні (в м. Івано-Франківськ та області). Водночас для забезпечення більш глибокого наукового розуміння проблеми та виявлення причинно-наслідкових зв'язків результати анкетування були інтерпретовані у взаємозв'язку з аналізом чинної нормативно-правової бази [8–10] та наукових джерел [1–7, 11–13], що регулюють рецептурний відпуск ЛЗ і впровадження електронного рецепта в Україні. Методологічна база включала системно-логічний підхід для комплексного аналізу зібраної інформації, методи анкетного опитування для отримання первинних даних від лікарів та фармацевтів, а також соціологічний аналіз, який дозволив обробити та узагальнити результати анкетування з метою оцінки впливу рецептурної практики лікарів на відпуск антибіотиків у аптеках.

Результати дослідження. Наказом МОЗ України № 1284 від 21.07.2022 р. «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України» [8] внесено зміни до Наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005р. «Про затвердження Правил виписування рецептів на лікарські засоби і вироби медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків» [9], які передбачають, що з 01.08.2022 р. рецепти на АБЛЗ для системного застосування (код АТХ J01 виписуються у закладах охорони здоров'я через електронну систему. Відпуск таких препаратів здійснюється за кошти пацієнта або інших джерел, не заборонених законом, крім бюджетних, а реєстрація відпуску фіксується у системі відповідно до Порядку ведення Реєстру медичних записів, рецептів та направлень [10].

Антибіотики належать до рецептурних ЛЗ, їх застосовують виключно за призначенням лікаря, який визначає доцільність терапії, підбирає оптимальну діючу речовину, дозу та режим прийому. Самовільне або неконтрольоване використання антибіотиків становить загрозу для здоров'я пацієнта й сприяє розвитку антибіотикорезистентності – формуванню стійкості мікроорганізмів до лікування. Задля запобігання необґрунтованому застосуванню АБЛЗ з серпня 2022 року в Україні впроваджено електронний їх відпуск [11–13].

З метою вивчення особливостей виписування рецептів на АБЛЗ нами розроблено спеціалізовану анкету, адресовану лікарям ЗПСМ, що дозволило зібрати та проаналізувати актуальну інформацію щодо підходів лікарів до виписування електронних рецептів на АБЛЗ. Анкета складалась із кількох змістових блоків. Перший блок був спрямований на отримання загальної інформації про респондента (посада, стаж роботи тощо). Другий блок містив запитання щодо практики виписування рецептів на АБЛЗ, зокрема частоти, основних фармакологічних груп. Завершальний блок анкети був спрямований на виявлення труднощів при електронному виписуванні АБЛЗ і визначення можливих шляхів удосконалення практики електронного виписування рецептів на АБЛЗ.

Респондентами стали 50 лікарів чотирьох закладів м. Івано-Франківськ (Структурних підрозділів «Міська поліклініка № 1», «Міська поліклініка № 2», «Міська поліклініка № 3», «Міська поліклініка № 5» КНП «Центр первинної медичної і консультативно-діагностичної допомоги Івано-Франківської міської ради)» та одного закладу м. Долини (КНП «Центр первинної медичної допомоги Долинської міської ради»).

В опитуванні взяли участь лікарі з різним професійним стажем, що забезпечило репрезентативність отриманих результатів. Найбільшу частку респондентів становили фахівці з досвідом роботи від 1 до 10 років – 54%, що свідчить про активну участь лікарів на етапі становлення та розвитку професійної кар'єри. Лікарі зі стажем 10–20 років склали 16% опитаних, тоді як 30% респондентів мали понад 20 років практичної діяльності, представляючи групу досвідчених спеціалістів (рис. 1).

Лікарі ЗПСМ у своїй роботі для електронного виписування рецептів на АБЛЗ використовують медичні інформаційні системи (МІС), такі як «Askep», «Helsi» та «Medics».

При проведенні анкетування було встановлено, що переважна більшість респондентів (72%) регулярно виписують електронні рецепти на АБЛЗ. Водночас 28 % опитаних повідомили про епізодичне оформлення електронних рецеп-

тів (рис. 2). Отримані результати свідчать про загальну тенденцію до впровадження електронного рецепта на АБЛЗ, однак також вказують на наявність певних обмежень або труднощів, що перешкоджають його використанню.

У межах аналізу практичного досвіду роботи лікарів з МІС, було з'ясовано, що на запитання «Чи виникають проблемні моменти при оформленні електронного рецепта на АБЛЗ в МІС?», 58% респондентів зазначили повну відсутність будь-яких труднощів у процесі виписування е-рецептів. Це свідчить про достатній рівень адаптації більшості лікарів до електронного формату призначення АБЛЗ та ефективність функціонування МІС у повсякденній клінічній практиці. Водночас 30% лікарів повідомили, що час від часу виникають окремі труднощі, а ще 12% вказали на наявність проблемних ситуацій (рис. 3).

Серед тих, хто відповів, що окремі труднощі виникають час від часу, та наявні проблемні ситуації, зазначили, що часто виникають збої в роботі МІС (14,3%), як наслідок це може призводити до некоректного формування рецепта або тимчасової недоступності сервісу (рис. 4).

У пацієнтів старшого віку 38,1% відзначили труднощі з користуванням мобільними телефонами або їхню відсутність, що ускладнює отримання та підтвердження електронного рецепта. Додатково, нестабільне інтернет-з'єднання або слабкий зв'язок (33,3%) затримують процес оформлення та передачі рецепта. Значна частина помилок пов'язана з некоректним зазначенням дозування ліків або невідповідністю кількості препарату в упаковці (14,3%). Усі ці фактори свідчать про необхідність покращення технічної підтримки систем електронного відпуску та додаткового навчання медичних працівників. Тобто є проблеми з низкою технічних та організаційних факторів.

Встановлено, що переважна більшість опитаних лікарів (86%) у своїй практиці найчастіше

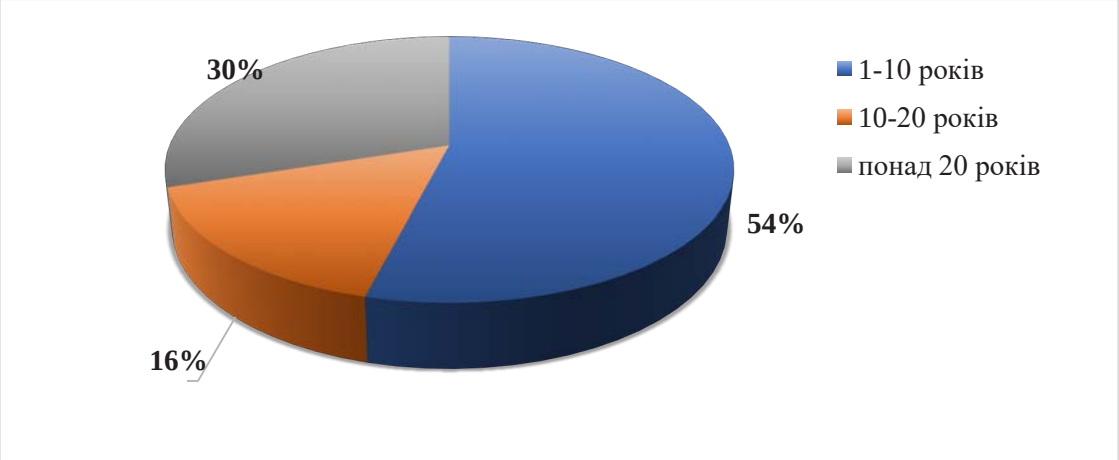

Рис. 1. Розподіл респондентів за професійним стажем

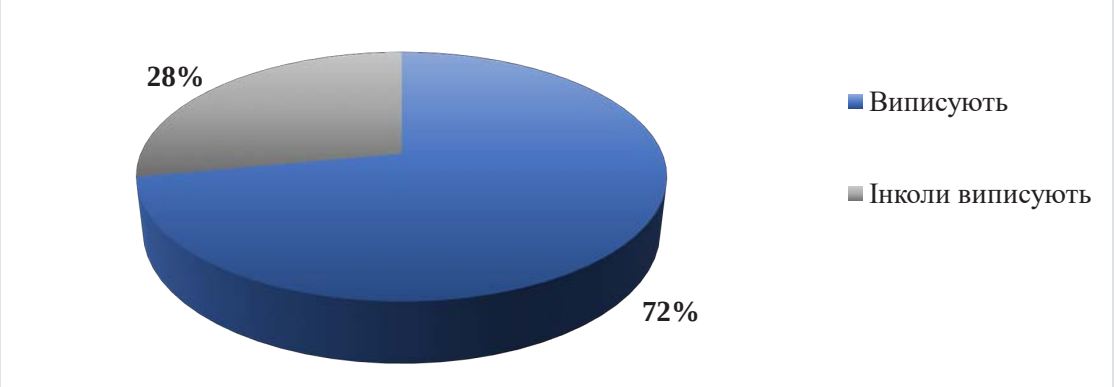

Рис. 2. Виписування електронних рецептів на АБЛЗ за результатами анкетування

виписують АБЛЗ з групи бета-лактамних антибіотиків, пеніцилінів, що зумовлено їх широким спектром дії, ефективністю та відповідністю клінічним протоколам лікування. Водночас лише 14% респондентів зазначили призначення антибіотиків з інших фармакологічних груп, а саме макролідів, лінкозамінів та стрептограмінів.

Усі опитані фахівці дотримуються позиції, що застосування антибіотиків має здійснюватися виключно за наявності обґрунтованих клінічних показань і в тій частоті, яка є необхідною для досягнення терапевтичного ефекту. Водночас лікарі одностайні в думці, що ключовим шляхом подолання проблеми антибіотикорезистентності є раціональне використання АБЛЗ, зокрема дотримання принципів доказової медицини, коректного вибору препарату, дозування та тривалості лікування.

В Україні поширеність самолікування серед населення залишається досить високою, що зумовлює низку медичних і соціальних ризиків. На думку опитаних лікарів, основними чинниками такого явища є легка доступність ЛЗ без рецепта – на це вказали 60% респондентів, а також значний вплив рекламних матеріалів ЛЗ у засобах масової інформації та мережі Інтернет, що відзначили 40% опитаних. Сукупність цих факторів формує у пацієнтів хибне уявлення про безпечність самостійного лікування та знижує мотивацію до своєчасного звернення за професійною медичною допомогою.

Лікарі відзначають, що впровадження електронного відпуску АБЛЗ має низку суттєвих переваг. Зокрема, електронний рецепт сприяє раціональному застосуванню антибіотиків, дозволяє запобігти самолікуванню цими препаратами. Крім

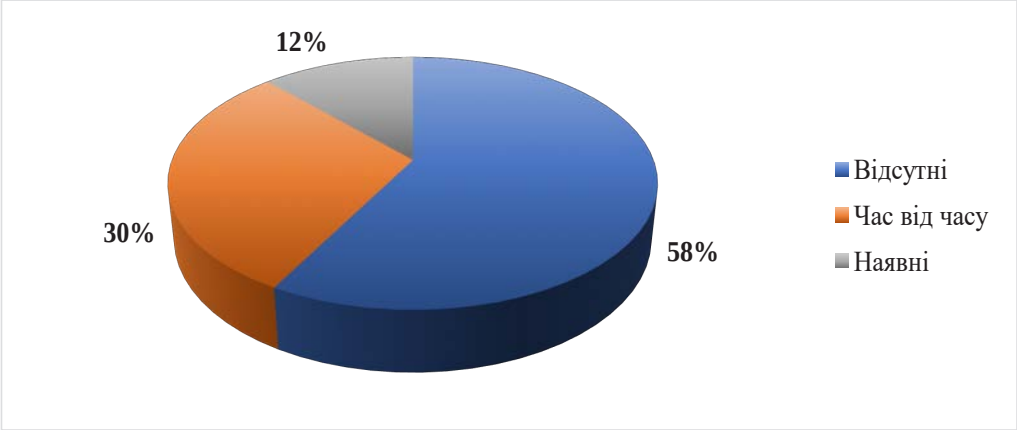

Рис. 3. Результати відповідей лікарів на питання «Чи виникають проблемні моменти при оформленні електронного рецепта на антибактеріальні ЛЗ в МІС?»

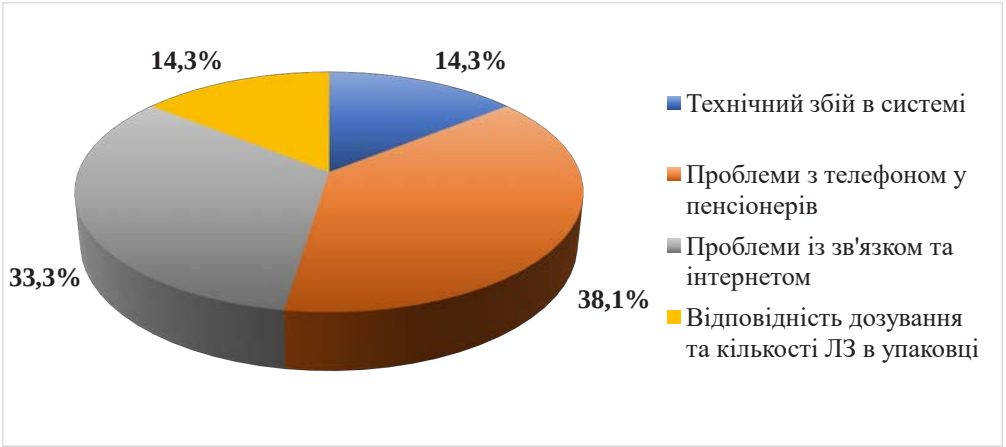

Рис. 4. Основні труднощі лікарів при виписуванні е-рецептів на АБЛЗ

того, така система створює ефективний механізм контролю за призначенням і використанням АБЛЗ, що унеможливлює їх безконтрольне споживання населенням та забезпечує прийом антибіотиків виключно за призначенням лікаря.

Порівняно з попереднім періодом (до 1 серпня 2022 року), коли відпуск антибіотиків часто супроводжувався порушенням рецептурного режиму, встановлені дані свідчать про підвищення частоти використання електронних рецептів лікарями та загальну адаптацію до цифрових інструментів у клінічній практиці. Водночас, отримані результати показують, що навіть за умов нормативного врегулювання зберігаються технічні та організаційні труднощі.

На тлі виявлених організаційних і технічних аспектів електронного оформлення рецептів респондентам також було запропоновано визначити можливі шляхи вдосконалення процесу виписування та відпуску АБЛЗ у сучасних умовах. За результатами опитування лікарі зазначили, що ключовими напрямами покращення є удосконалення МІС, дотримання чітких клінічних протоколів лікування, відпуск антибіотиків виключно за наявності електронного рецепта лікаря, а також посилення контролю за діяльністю аптечної мережі.

Отже, результати анкетування свідчать про активне використання лікарями МІС для виписування електронних рецептів на АБЛЗ (80% респондентів щоденно використовують МІС у своїй роботі, виписуючи електронні рецепти на АБЛЗ), найчастіше ЛЗ з групи бета-лактамних антибіотиків. 60% лікарів стверджують, що пацієнти лікуються самостійно через продаж багатьох ліків без рецепта.

Логічним продовженням дослідження, після аналізу результатів анкетування лікарів, стало вивчення позиції працівників аптечних закладів щодо практичного використання електронних рецептів та труднощів, з якими вони стикаються під час відпуску АБЛЗ. Оскільки саме фармацевтичні працівники безпосередньо здійснюють відпуск АБЛЗ та працюють з електронними рецептами на завершальному етапі, їхній досвід і бачення проблемних аспектів є важливими для комплексної оцінки ефективності системи електронного відпуску АБЛЗ. Тому наступним етапом дослідження стало анкетування працівників аптек. Анкета була структурована у два блоки: перший блок передбачав збір загальної інформації про респондента (зокрема посаду, рівень освіти та стаж професійної діяльності) та характеристики аптечного закладу; другий блок охоплював питання, що стосувалися практичних аспектів відпуску АБЛЗ. Анкетування здійснювали у 45 аптеках м. Івано-Франківська та м. Долини: ТОВ «Фармацевтична компанія «Здорова родина» (8), ТзОВ «Подорожник Станіслав» (11), ПП «Адоніс», ТзОВ «ІВА-ФАРМ» (3), ТзОВ «Бажаємо здоров'я» (2), ТзОВ «Аптека Доброго Дня» (3), ТзОВ «Аптека оптових цін», ТОВ «Мед-сервіс Львів» (2), ТзОВ «АПТЕКА 3І Франківськ» (2), ТзОВ «ІДІС ФАРМ», ТзОВ «Фармацевтична компанія «Здорова родина» (назва аптеки «Сімейна Аптека») (3), ТзОВ «АПТЕКА КОНЕКС», ТзОВ «АКСІС і К», ТзОВ «Аптека низьких цін Волинь», АПТЕКА№ 83 (Аптека Бам), ПФ «МІФ», ТзОВ «Маркет універсал ЛТД», ТзОВ «Івано-Франківська фармацевтична компанія», ПП «Фармацевтична компанія «Здорова родина» (Аптека Біля Ратуші). Респондентами стали 50 працівників вищезазначених аптек.

28% респондентів займають посаду завідувача аптеки, 52% – посаду фармацевта, 20% працюють асистентами фармацевта (рис. 5).

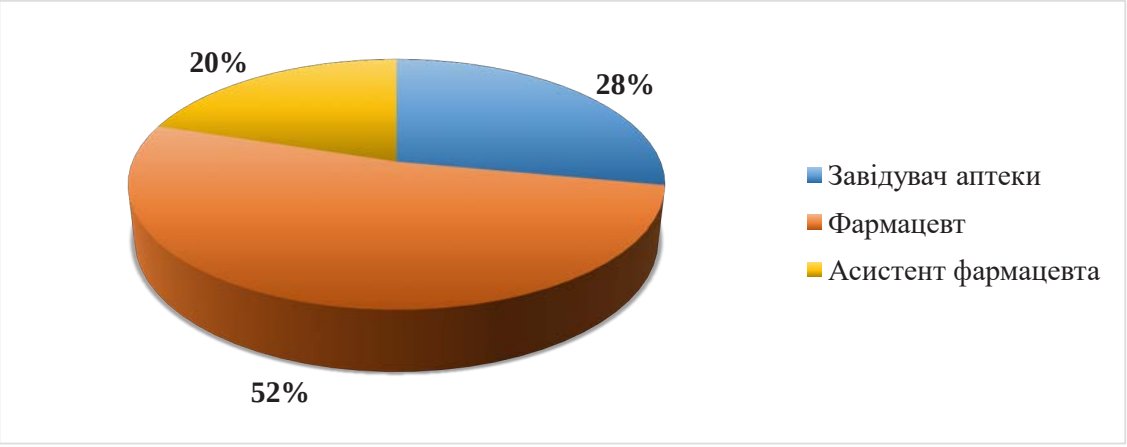

Рис. 5. Розподіл респондентів за посадою в аптеці

80% працівників аптеки мають вищу освіту, тоді як 20% – фахову передвищу освіту. Така освітня структура свідчить про високий рівень професійної підготовки персоналу, що забезпечує якісний та безпечний відпуск ЛЗ населенню. Аналіз анкет показав, що більшість працівників аптек – 60% – мають стаж роботи від 1 до 10 років, 28% респондентів працюють у сфері фармації протягом 11–20 років, а 12% – понад 20 років (рис. 6).

У сучасних аптеках для автоматизації роботи використовують різні види програмного забезпечення (ПЗ), найчастіше – 1С, Скарб та Парацельс, які забезпечують облік ЛЗ, контроль їх обігу, обробку електронних рецептів, формування звітності та інтеграцію з електронною системою охорони здоров'я. Використання такого ПЗ сприяє підвищенню ефективності роботи аптек і забезпеченню дотримання рецептурного режиму. Водночас 24 % респондентів не змогли назвати ПЗ, яке використовує аптека, що свідчить про недостатнє ознайомлення частини персоналу з технічними аспектами автоматизації. Ще більшою є невизначеність щодо МІС: 48 % працівників не змогли відповісти на запитання про те, яку саме МІС використовує їхня аптека для відпуску ЛЗ за електронними рецептами, що вказує на потребу в підвищенні рівня знань та навичок роботи з електронними системами управління та обліку (рис. 7).

Більшість працівників аптек активно відпускають антибіотики: щоденно – 56%, кілька разів на тиждень – 32%, рідко – 12% (рис. 8).

Щодо фармакологічних груп, 59% респондентів найчастіше відпускають антибіотики з групи бета-лактамних препаратів, пеніцилінів, 18% – макроліди, лінкозаміди та стрептограміни, по 9% – тетрацикліни та інші бета-лактамні антибіотики, 5% – амфеніколи. Отримані дані свідчать про пріоритетне використання бета-лактамних антибіотиків у практиці аптечного відпуску та

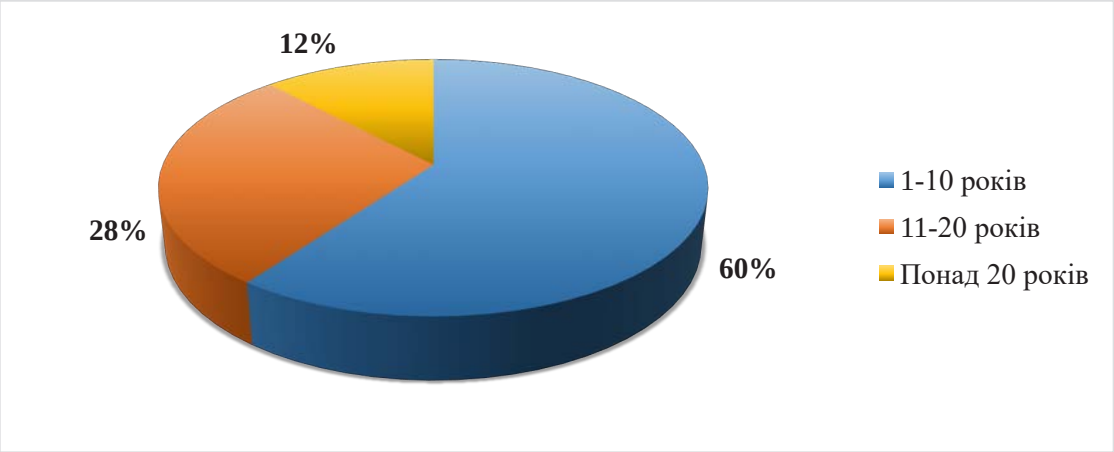

Рис. 6. Стаж роботи персоналу аптек за результатами анкетування

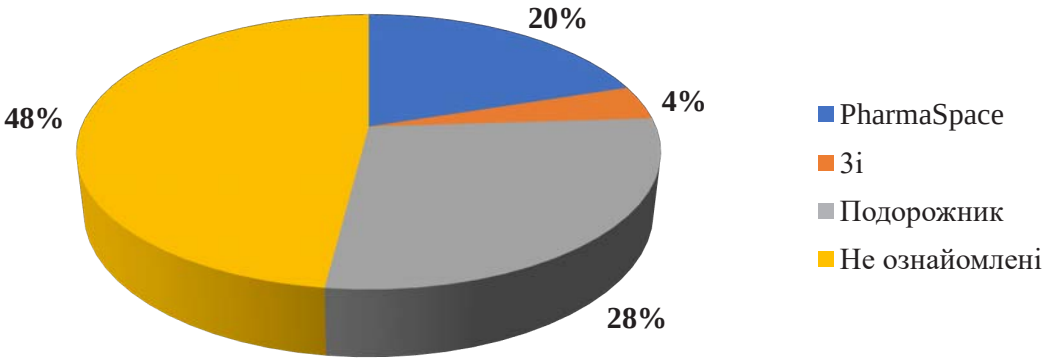

Рис. 7. Використання МІС у роботі аптек

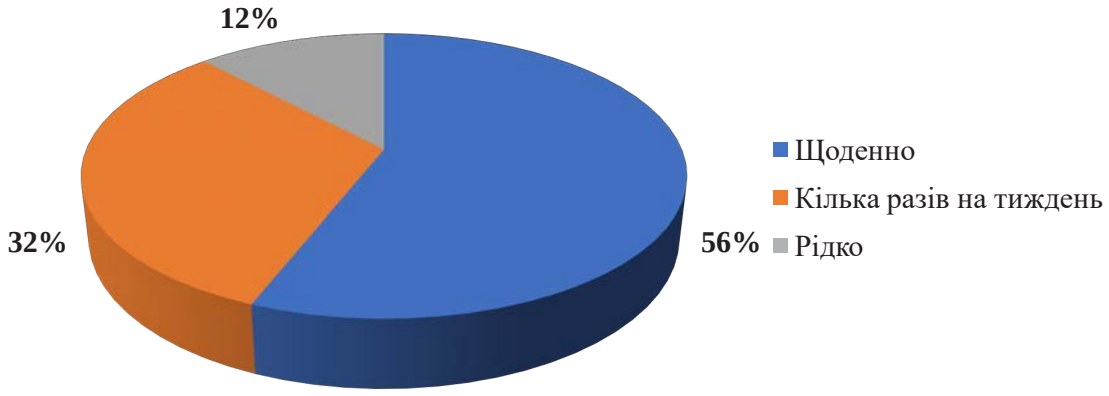

Рис. 8. Частота відпуску антибіотиків у аптеках за результатами анкетування

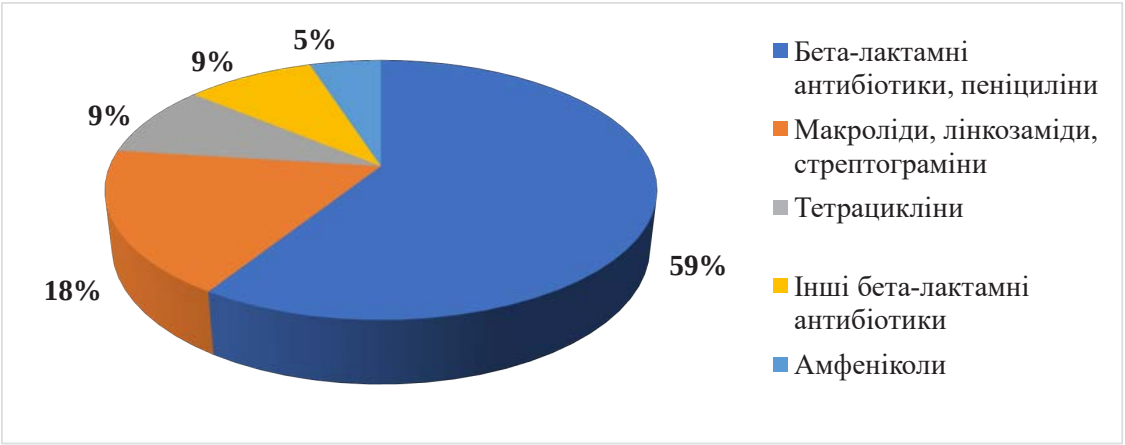

Рис. 9. Розподіл відпуску антибіотиків за фармакологічними групами у аптеках

різноманітність у застосуванні інших груп АБЛЗ (рис. 9).

Серед торгових назв АБЛЗ, які найчастіше відпускають у аптеках, лідирують Аугментин і Амоксиклав. Разом вони складають 69 % від усіх зазначених у анкетах препаратів. Крім того, у практиці відпуску відзначаються такі препарати, як Абиклав, Амоксил К-625, Оспамокс, Ампіцилін, Сорцеф, Цефинак, Сумамед, Азитроміцин, Фромілід, Азимед, Левоміцетин, Тетрацикліну гідрохлорид та Доксициклін. Отримані дані свідчать про пріоритетне використання комбінованих бета-лактамних антибіотиків (Аугментин, Амоксиклав) у практиці аптечного відпуску.

Проведене опитування фармацевтів показало, що значна частина населення звертається в аптеку за АБЛЗ без призначення лікаря. Зокрема, 50% респондентів підтвердили, що такі випадки трапляються, 10 % зазначили, що пацієнти ніколи не купують антибіотики без рецепта, а 40% вказали, що це відбувається інколи (рис. 10).

Під час опитування працівників аптек було з'ясовано, чи виникають труднощі при електронному відпуску АБЛЗ. 20% респондентів повідомили, що проблеми виникають досить часто, 60% зазначили, що труднощі відсутні, а ще 20% відповіли, що вони трапляються час від часу (рис. 11).

Такі результати свідчать про загальну достатню адаптованість персоналу до роботи з електронними рецептами, водночас підкреслюючи наявність певних технічних та організаційних перешкод, які потребують подальшого удосконалення та підтримки.

Серед труднощів, що виникають у працівників аптек під час електронного відпуску АБЛЗ, найбільш поширеними є технічні проблеми. Зокрема, 40 респондентів, які повідомили про труднощі, 37,5% зазначили «зависання» сайту під час оформлення рецепта, ще 37,5% вказали на поганий або нестабільний інтернет-зв'язок, що ускладнює процес електронного відпуску, 25% повідомили про випадки некоректного зазначення кількості ЛЗ у рецепті (рис. 12).

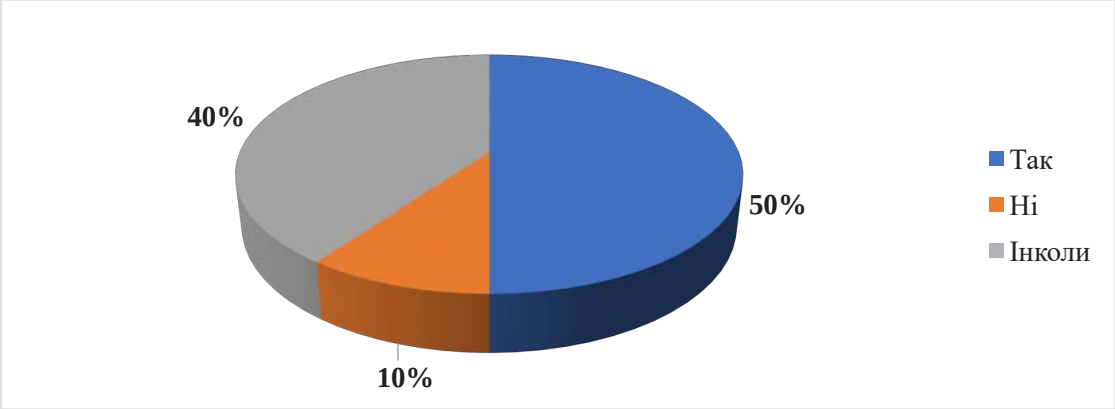

Рис. 10. Відповіді респондентів на питання:
«Чи звертаються пацієнти у аптеку за антибіотиками без призначення лікаря?»

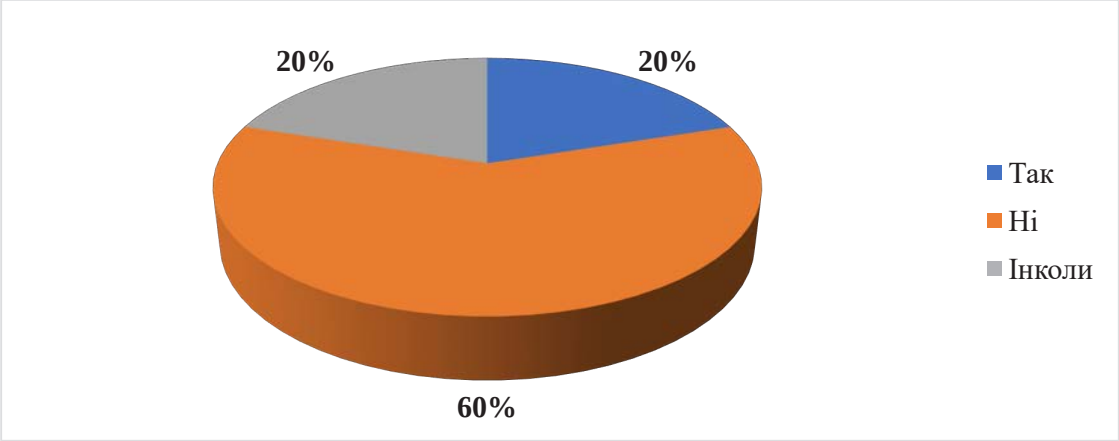

Рис. 11. Відповіді респондентів на питання: «Чи виникають труднощі при електронному відпуску АБЛЗ?»

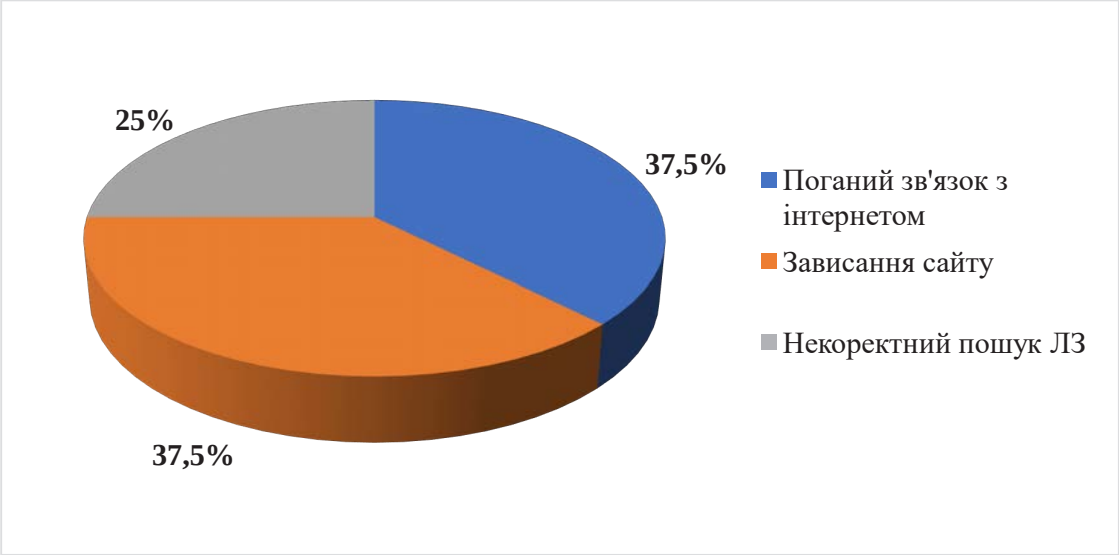

Рис. 12. Поширені проблеми при оформленні електронних рецептів на АБЛЗ

Респонденти вважають, що покращення відпуску АБЛЗ у сучасних умовах можливо досягти за рахунок кількох важливих заходів. По-перше, необхідно забезпечити, щоб лікарі виписували електронні рецепти лише за потреби, відповідно до чітких медичних показань, що дозволить уникнути надмірного або необґрунтованого призначення антибіотиків. По-друге, важливо проводити інформаційно-освітню роботу з пацієнтами, щоб вони усвідомлювали, що антибіотики без рецепта лікаря не відпускаються в аптеках і самолікування може бути небезпечним для здоров'я та сприяти розвитку антибіотикорезистентності.

Висновки. Антибіотики є рецептурними ЛЗ, їх застосування можливе виключно за призначенням лікаря, що визначає показання, дозування та режим прийому. Необґрунтоване використання антибіотиків підвищує ризик розвитку антибіотикорезистентності, що є серйозною загрозою для здоров'я пацієнтів. Порівняння відповідей проведеного анкетування лікарів і працівників аптек підтверджують, що електронний відпуск антибіотиків забезпечує ефективний контроль за призначенням препаратів і зменшує ризики самолікування, проте потребує удосконалення МІС, технічної підтримки та додаткового навчання персоналу. Одночасно необхідна інформаційна робота з пацієнтами щодо безпечного використання антибіотиків і заборони їх відпуску в аптеках без рецепта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сартакова О.А. Електронні рецепти на антибіотики як можливість та/або суворий обов'язок. *Український медичний часопис*, 2 (154) – III/IV. 2023. DOI: 10.32471/umj.1680-3051.154.241711

2. Хомут У.В., Федяк І.О. Система електронних рецептів на антибіотики з точки зору відвідувачів аптек. *Фармацевтичний часопис*, (2), 85-95. 2025. URL: https://doi.org/10.11603/2312-0967.2025.2.15293

3. Назаркіна В.М., Немченко А.С., Міщенко В.І. Дослідження проблем рецептурного відпуску лікарських засобів в умовах воєнного стану: системний підхід. *Формування Національної лікáрської політики за умов впровадження медичного страхування: питання освіти, теорії та практики*: матеріали VII Всеукр. наук. -практ. конф., м. Харків, 13-14 берез. 2024 р. Харків : Вид-во НФаУ, 2024. С. 288-300. URL: http://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/32618

4. Назаркіна В. М., Новик Т. О. Дослідження проблем рецептурного відпуску лікарських засобів в умовах воєнного стану. *Фармацевтична освіта, наука та практика: стан, проблеми, перспективи розвитку* : матер. наук.практ. конф. з міжнар. участю, присвяченої 25-річчю фармацевт. ф-ту Нац. мед. ун-ту імені О. О. Богомольця, 19-20 груд. 2023 р. м. Київ / Нац. мед. ун-т імені О. О. Богомольця, 2023. С. 248-249.

5. Немченко А.С., Царьова К.О., Падецька Л.В. Дослідження сучасних проблем рецептурного відпуску лікарських засобів в Україні. *Формування національної лікáрської політики за умов впровадження медичного страхування: питання освіти, теорії та практики* : матеріали V Всеукр. наук.-освітньої Internet конф., м. Харків, 12-13 берез. 2019 р. Х. : НФаУ, 2019. – С. 60-70. URL: http://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/18616

6. Котвіцька А.А., Волкова А.В., Корж І.В., Севрюков О.В., Ноздріна А.А. Дослідження впливу впровадження е-рецепту на реалізацію антибактеріальних лікарських засобів для системного застосування з аптек на прикладі хлорамфеніколу. *Фармацевтичний часопис*, (2), 51–60. 2024. URL: https://doi.org/10.11603/2312-0967.2024.2.14749

7. Волкова А. В., Терещенко Л. В., Корж Ю. В. Оцінка стану рецептурного відпуску в умовах впровадження електронного рецепту в Україні. *Фармацевтична освіта, наука та практика: стан, проблеми, перспективи розвитку*: матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяченої 25-річчю фармацевт. ф-ту Нац. мед. ун-ту імені О. О. Богомольця, м. Київ, 19–20 груд. 2023 р. Київ, 2023. С. 275–277.

8. Наказ МОЗ України № 1284 від 21.07.2022р. «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0826-22#Text

9. Наказ МОЗ України № 360 від 19.07.2005р. «Про затвердження Правил виписування рецептів на лікарські засоби і вироби медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text

10. Наказ МОЗ України № 587 від 28.02.2020 року «Порядок ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0236-20#n23

11. Changes in pharmacies and hospitals: How will the sale of prescription antibiotics work? Available from: https://rubryka.com/en/article/prescription-antibiotics/

12. E-prescription for antibiotics: how and where to get. Available from: https://newsme.com.ua/en/ukraine/4471565/

13. ЕР на антибіотики: все, що потрібно знати пацієнту. URL: https://www.dls.gov.ua/for_subject/%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%80%D0%B5%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%82-%D0%BD%D0%B0-%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B1%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D1%81/

REFERENCES

1. Sartakova O.A. (2023). Elektronni retsepty na antybiotyky yak mozhlyvist ta/abo suvoryy obovyazok [Electronic prescriptions for antibiotics as an opportunity and/or a strict obligation]. Ukrayinskyy medychnyy chasopys, 2 (154) – III/IV. DOI: 10.32471/umj.1680-3051.154.241711 [in Ukrainian].

2. Khomut U.V., Fedyak I.O. (2025). Systema elektronnykh retseptiv na antybiotyky z tochky zoru vidviduvachiv aptek [Electronic prescription system for antibiotics from the perspective of pharmacy visitors]. Farmatsevtychnyy chasopys, (2), 85-95. URL: https://doi.org/10.11603/2312-0967.2025.2.15293 [in Ukrainian].

3. Nazarkina V.M., Nemchenko A.S., Mishchenko V.I. (2024). Doslidzhennya problem retsepturnoho vidpusku likarskykh zasobiv v umovakh voyennoho stanu: systemnyy pidkhid [Research into the problems of prescription drug dispensing under martial law: a systematic approach]. Formuvannya Natsionalnoyi likárskoyi polityky za umov vprovadzhennya medychnoho strakhuvannya: pytannya osvity, teoriyi ta praktyky: materialy VII Vseukr. nauk. -prakt. konf., m. Kharkiv, 13-14 berez. 2024 r. Kharkiv : Vyd-vo NFaU, S. 288-300. URL: http://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/32618 [in Ukrainian].

4. Nazarkina V. M., Novyk T. O. (2023). Doslidzhennya problem retsepturnoho vidpusku likarskykh zasobiv v umovakh voyennoho stanu [Research into the problems of prescription dispensing of medicines under martial law]. Farmatsevtychna osvita, nauka ta praktyka: stan, problemy, perspektyvy rozvytku : mater. nauk.prakt. konf. z mizhnar. uchastyu, prysvyachenoyi 25-richchyu farmatsevt. f-tu Nats. med. un-tu imeni O. O. Bohomoltsya, 19-20 hrud. 2023 r. m. Kyyiv / Nats. med. un-t imeni O. O. Bohomoltsya. S. 248-249 [in Ukrainian].

5. Nemchenko A.S., Tsarova K.O., Padetska L.V. (2019). Doslidzhennya suchasnykh problem retsepturnoho vidpusku likarskykh zasobiv v Ukrayini [Research into current problems of prescription drug dispensing in Ukraine]. Formuvannya natsionalnoyi likárskoyi polityky za umov vprovadzhennya medychnoho strakhuvannya: pytannya osvity, teoriyi ta praktyky : materialy V Vseukr. nauk.-osvitnoyi Internet konf., m. Kharkiv, 12-13 berez. 2019 r. KH. : NFaU, 2019. – S. 60-70. URL: http://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/18616 [in Ukrainian].

6. Kotvitska A.A., Volkova A.V., Korzh I.V., Sevryukov O.V., Nozdrina A.A. (2024). Doslidzhennya vplyvu vprovadzhennya e-retseptu na realizatsiyu antybakterial′nykh likarskykh zasobiv dlya systemnoho zastosuvannya z aptek na prykladi khloramfenikolu [Study of the impact of the introduction of e-prescription on the sale of antibacterial drugs for systemic use from pharmacies using the example of chloramphenicol]. Farmatsevtychnyy chasopys, (2), 51-60. URL: https://doi.org/10.11603/2312-0967.2024.2.14749 [in Ukrainian].

7. Volkova A. V., Tereshchenko L. V., Korzh YU. V. (2023). Otsinka stanu retsepturnoho vidpusku v umovakh vprovadzhennya elektronnoho retseptu v Ukrayini [Assessment of the state of prescription dispensing in the context of the introduction of electronic prescription in Ukraine]. Farmatsevtychna osvita, nauka ta praktyka: stan, problemy, perspektyvy rozvytku: materialy nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastyu, prysvyachenoyi 25-richchyu farmatsevt. f-tu Nats. med. un-tu imeni O. O. Bohomoltsya, m. Kyyiv, 19-20 hrud. 2023 r. Kyyiv, S. 275-277 [in Ukrainian].

8. Nakaz MOZ Ukrayiny № 1284 vid 21.07.2022r. «Pro zatverdzhennya Zmin do deyakykh normatyvno-pravovykh aktiv Ministerstva okhorony zdorov'ya Ukrayiny». [On approval of amendments to certain regulatory acts of the Ministry of Health of Ukraine]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0826-22#Text [in Ukrainian].

9. Nakaz MOZ Ukrayiny № 360 vid 19.07.2005r. «Pro zatverdzhennya Pravyl vypysuvannya retseptiv na likarski zasoby i vyroby medychnoho pryznachennya, Poryadku vidpusku likarskykh zasobiv i vyrobiv medychnoho pryznachennya z aptek ta yikh strukturnykh pidrozdiliv, Instruktsiyi pro poryadok zberihannya, obliku ta znyshchennya retsepturnykh blankiv». [On approval of the Rules for prescribing medicinal products and medical devices, the Procedure for dispensing medicinal products and medical devices from pharmacies and their structural units, and the Instructions on the procedure for storing, accounting for, and destroying prescription forms]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text [in Ukrainian].

10. Nakaz MOZ Ukrayiny № 587 vid 28.02.2020 roku «Poryadok vedennya Reyestru medychnykh zapysiv, zapysiv pro napravlennya ta retseptiv v elektronniy systemi okhorony zdorovya». [Procedure for maintaining a register of medical records, referrals, and prescriptions in the electronic health care system]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0236-20#n23 [in Ukrainian].

11. Changes in pharmacies and hospitals: How will the sale of prescription antibiotics work? Available from: https://rubryka.com/en/article/prescription-antibiotics/

12. E-prescription for antibiotics: how and where to get. Available from: https://newsme.com.ua/en/ukraine/4471565/

13. ER na antybiotyky: vse, shcho potribno znaty patsiyentu. [ER on antibiotics: everything a patient needs to know]. URL: https://www.dls.gov.ua/for_subject/%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%80%D0%B5%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%82-%D0%BD%D0%B0-%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B1%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D1%81/ [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 20.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.11.2026